

A GLOBALIZÁCIÓ REJTÉLYEI (*EDUCATIO*, 2022/31)

A globalizáció rendkívül rejtélyes dolog, mert sok szó esik róla, de a legújabb szakaszát alig ismerjük, ezért manapság az egész világ bizonytalanságban él. A 2020-as évek elején világrendszerelváltás történt, ami a globalizáció újabb szakaszának belépésével járt, és ez a mély fordulat a globális világrendszer valamennyi szféráját és országát áthatja. A *Financial Times* szerint a globalizáció jelenlegi szakaszát jelző fogalom, a globális polikrízis, a 2022-es év legfontosabb kategóriája volt a nemzetközi médiában. A legújabb globalizációs fordulat elmélete azonban még nem terjedt el a hazai szakirodalomban, bár az *Educatio* folyóirat 2022. téli száma prezentált egy tanulmánykötetet a globalizációról, ami mindkét vonatkozásban előrelépést jelent, mivel már tesz utalásokat a globalizáció legújabb fordulatára, és egyben megtárgyalja annak egyik gyorsan változó – és egyben gyorsító – dimenzióját, az oktatást. Ez a kötet voltaképpen két részből áll, a három elméleti bevezető tanulmányból és az oktatás globalizációjával foglalkozó hat másik közpolitikai tanulmányból. Ennek a munkamegosztásnak megfelelően az elméleti tanulmányok a globalizáció történeti folyamatát vizsgálják és korszakolják, az oktatásra koncentráló tanulmányok pedig annak egyes aspektusait tárják fel, széleskörűen bemutatva az oktatás globalizációját.

Az elméleti írások közül Bayer József és Rostoványi Zsolt tanulmányai átfogják és alaposan bemutatják ugyan a globalizáció könyvtárnyi irodalmát, de Immanuel Wallerstein korszakalkotó, nálunk is nagy visszhangot kiváltó, munkássága bizony hiányzik, akárcsak a klímaválság mostanság rendkívül aktuális témájának bemutatása és a globalizáció többi aspektusával való szoros kapcsolatának feltárása. Losonczi Miklós tanulmánya a gazdasági globalizációra koncentrál, és nagyobb érzékenységet mutat a 2020-as évek elejének nagy fordulata iránt a legutóbbi világrendszerelváltás irányában, és szélesebben tekinti át a globalizációt, beleértve a klímaválságot is. Mindent összevetve, ilyen rangos elméleti tanulmányokkal a globalizációról a hazai szakirodalomban eddig nem nagyon voltunk elkényeztetve, míg a nemzetközi szakirodalomban a globalizáció már régóta olyan központi téma, amelynek minden területét körüljárják, és gondosan feldolgozzák a legújabb szakaszát is.

A globalizáció kutatásában az oktatás azért rendkívül fontos, mert a gazdasági fejlődés történelmi országútján az ipari társadalmak után a tudásalapú társadalmak következtek. Ezért nem az a valódi vita, hogy a globalizáció növeli-e az

országok közötti és az országokon belüli társadalmi egyenlőtlenséget, hanem az, hogy a fejletlenebb országokban kevésbé nő a magasabb képzettségűek és az élethossziglani képzésben részt vevők aránya, így a tudásbéli, avagy a képzettségbeli különbség növekszik, ami miatt növekszik az országok közötti és az országokon belüli társadalmi egyenlőtlenség is. Az emberi tőkébe való beruházással és a tudásalapú gazdasággal lényegesen megváltozik a „termelő ember” fogalma, a munkaidő és szabadidő viszonya, és ezzel a szociális jogok egész rendszere. Ezt a problémát a leginkább Polónyi István tanulmánya exponálja, de ezt járja körül, vagy legalább érinti a többi tanulmány is, amelyek többé-kevésbé kitérnek a hazai képzésbéli és oktatási globális lemaradásra az elmúlt évtizedben, amit az oktatási költségvetés csökkentése és az felsőoktatásba belépők számarányának csökkentése váltott ki. A szokásos ipari társadalom és GDP-bázisú megközelítések helyett tehát a tudásalapú társadalomra való áttérés a jelenlegi globalizációs fordulat legjellemzőbb folyamata, ami jelenleg is tagolja, és a közeljövőben még jobban fogja tagolni az egész világrendszert.

A színvonalas tanulmánykötet legnagyobb hiányossága végül az, hogy Magyarország helyét keresi a globalizációban, pedig Magyarország nem egyedül sodródik a globalizáció árában. A kérdés tehát nem a globalizáció és hazánk viszonya általában, ahogy azt főleg a kötet oktatási tanulmányai szemlélik, hanem a globalizáció hatásai mindenekelőtt az európai integráción keresztül jelentkeznek, vagyis alapvetően az uniós föderalizáció közvetíti a globalizációt, nemcsak a tágabb értelemben vett gazdaság, hanem még az oktatás területén is. Az EU ugyanis a fokozódó integráció révén kíván befolyásos globális szereplő lenni, és ennek elérését éppen az emberi beruházás középpontba állításából adódó versenyképesség növelésében látja. A kötetben viszont az EU lényegében nem szerepel, az oktatás és az EU kapcsolata is csak egy bekezdésben bukkan fel (661.), akkor is csupán történelmi visszatekintésben a 2006-os és a 2011-es dokumentumokra, jóllehet az utóbbi évek nagy globalizációs fordulatának a lényege a „kulturális forradalom”, amit többnyire a digitalizáció címszava alatt emlegetnek. Az oktatási rendszer szabályozása ugyan tagállami hatáskör, de olyannyira előrehaladt az oktatás és kutatás uniós integrációja, hogy egyre inkább az uniós szabályozásokhoz és erőforrásokhoz való igazodás mértéke dönti el egy tagország globális versenyképességét.

Erről tanúskodik a magyar kormány és az Európai Bizottság közötti éles vita is az Erasmus+ és a Horizont Európa programról, amelynek kimenete évekre megszabja majd a magyar oktatási és kutatási rendszer jövőjét. A bizottság több korábbi sikertelen kísérlet után a 2022. december 15-i határozatában felfüggesztette a magyar alapítványi egyetemek részvételét és anyagi támogatását a fenti programokban, mert ezek az egyetemek súlyosan megsértették az egyetemi autonómiát. Erről december 22-én külön is értesítették a magyar kormányt, ami erőteljesen jelzi, hogy az uniós oktatási integrációban való részvételnek komoly feltételei

vannak, márpedig ez a globális versenyképesség alapvető feltétele. Tudomásul kell venni tehát, hogy Mariya Gabriel oktatási biztos is fontos szerepet játszik a magyar oktatási rendszer európaizálásában, és ezzel a fiatal magyar nemzedékek globalizálásában az európai egyetemi képzés táguló színpadán. A globalizáció most zajló korszakváltása azt jelenti Magyarország számára, hogy a globális biztonság és versenyképesség fokozásához minden eddiginél nagyobb szükségünk van az uniós integrációra.

(Globalizáció. Educatio folyóirat, 2022/31, Akadémiai Kiadó, https://matarka.hu/cikk_list.php?fusz=184920)

Ágh Attila

politológus, professor emeritus
Budapesti Corvinus Egyetem
Nemzetközi, Politikai és Regionális Tanulmányok Intézet
Politikatudományi Tanszék